

IKINCHI TILNI O‘QITISHDA INKLYUZIV TA’LIM

Nozima Raxmatillayeva Nig‘matilla qizi

Ingliz tilini o‘qitish metodikasi kafedrası stojyor-o‘qituvchisi,

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada ikkinchi tilni o‘qitish sohasida inklyuziv ta’limning asosiy tamoyillari va amaliy jihatlari yoritiladi. Unda inklyuziv pedagogik yondashuvlar, differensial o‘qitish, O‘rganish uchun universal dizayn (UDL) hamda ijtimoiy-emotsional qo‘llab-quvvatlashning maxsus ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan o‘quvchilar, ko‘p tilli o‘rganuvchilar va turli madaniy hamda ijtimoiy-iqtisodiy kelib chiqishga ega ta’lim oluvchilar uchun teng imkoniyatlar yaratishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Til o‘qitish jarayonida inklyuziv yondashuvlarni joriy etishning afzalliklari va muammolari ko‘rib chiqilib, ularni samarali integratsiya qilish bo‘yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, ikkinchi tilni o‘qitish, differensial o‘qitish, teng ta’lim imkoniyatlari, qulaylik (accessibility).

So‘nggi o‘n yilliklarda inklyuziv ta’lim global ta’lim islohotlarining, jumladan til ta’limining ham markaziy tushunchalaridan biriga aylandi. Sinflarning lingvistik va madaniy jihatdan tobora xilma-xil bo‘lib borishi ikkinchi til o‘qituvchilaridan turli kelib chiqish, qobiliyat va ehtiyojlarga ega bo‘lgan o‘quvchilar uchun ta’limga teng kirish imkoniyatlarini ta’minlashni talab etmoqda. UNESCO (2020) ma’lumotlariga ko‘ra, inklyuziv ta’lim barcha o‘rganuvchilar, farqlaridan qat’i nazar, ularning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan ta’lim muhitida to‘liq ishtirok etishi kerakligi tamoyiliga asoslanadi. Ikkinchi tilni o‘qitishda inklyuziv ta’limning ahamiyati ayniqsa yuqori, chunki til o‘rganish jarayoni ijtimoiy va kommunikativ xususiyatga ega. O‘zini qabul qilingan, hurmat qilingan va

qo'llab-quvvatlangan his qilgan o'rganuvchilar yuqori motivatsiya, faol ishtirok va muloqotga tayyorlikni namoyon etadilar — bu esa muvaffaqiyatli til o'zlashtirishning muhim omillaridir. Shu bois inklyuziv amaliyotlar nafaqat ta'limga kirish imkoniyatini, balki sinfda tegishlilik hissi va psixologik xavfsizlikni shakllantirishni ham ko'zda tutadi.

Mazkur maqolaning maqsadi ikkinchi tilni o'qitishda inklyuziv ta'limning rolini o'rganish hamda uning strategiyalari, afzalliklari va amalga oshirishdagi muammolarini tahlil qilishdan iborat. Inklyuziv ta'lim Universal dizayn (UDL), differensial o'qitish va ijtimoiy-emotsional ta'lim kabi pedagogik modellarga tayanadi. Ushbu yondashuvlar o'qituvchilarga moslashuvchan, javobchan va turli ehtiyojlarga mos keladigan ta'limni loyihalashda yordam beradi. Ushbu maqola inklyuziv yondashuvlarning maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan, ko'p tilli yoki o'rganishda qiyinchiliklarga duch kelayotgan o'quvchilar uchun adolatli ta'lim natijalari va til rivojini ta'minlashdagi ahamiyatini ko'rsatishni maqsad qiladi.

Ikkinchi tilni o'qitishda inklyuziv strategiyalar

1. O'rganish uchun universal dizayn (UDL). Inklyuziv ta'limdagi eng ta'sirchan modellardan biri O'rganish uchun universal dizayn (UDL) bo'lib, u jalb etish, axborotni taqdim etish va bilimni ifodalashning bir nechta usullarini qo'llashni nazarda tutadi (CAST, 2018). Ikkinchi til sinflarida UDL o'qituvchilarga vizual, eshitish va kinestetik materiallar orqali turli kognitiv va lingvistik imkoniyatlarga ega o'quvchilar uchun mazmunni tushunarli qilishga yordam beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, UDL asosida tashkil etilgan ta'lim o'rganuvchilarning mustaqilligini oshiradi va til o'zlashtirishdagi to'siqlarni kamaytiradi (Rao, 2016). Podkastlar, grafik tashkilotchilar, subtitrlar, videolar va amaliy mashg'ulotlar kabi turli formatlardan foydalanish eshitishda nuqsoni bor, ADHD, disleksiya yoki axborotni qayta ishlashda qiyinchiliklarga ega o'quvchilarga qulay sharoit yaratadi. Hall, Meyer va Rose (2012) tadqiqotlariga ko'ra, UDL muhitlari

inklyuzivlikni sezilarli darajada oshirib, til o'rganuvchilarning akademik natijalarini yaxshilaydi. Shu bilan birga, UDLni amalga oshirish texnologik resurslar va o'qituvchilarning yetarli tayyorgarligini talab etadi. Zarur sharoit va bilim bo'lmasa, bu yondashuv to'liq samaradorlikka erisha olmaydi.

2. Differensial o'qitish. Differensial o'qitish o'qituvchilarga topshiriqlar, materiallar va baholash usullarini o'quvchilarning darajasi va ehtiyojlariga moslashtirish imkonini beradi. Tomlinson (2017) ta'kidlashicha, bu yondashuv turli qobiliyatli til o'rganuvchilarni qo'llab-quvvatlaydi. Amaliyotda bu soddalashtirilgan matnlar, tayanchli lug'at ro'yxatlari yoki darajalarga mos og'zaki mashqlarni qo'llash orqali amalga oshiriladi. Differensial o'qitish motivatsiyani oshiradi, ishonchni mustahkamlaydi va ayniqsa nutq va yozuv kabi murakkab faoliyatlarda xavotirni kamaytiradi (Subban, 2006). Biroq, bu yondashuv katta tayyorgarlik vaqtini va maxsus metodik bilimlarni talab qiladi.

3. Ijtimoiy-emotsional va madaniy inklyuziya. Til o'rganish jarayoni o'quvchilarning emotsional holati va madaniy identiteti bilan chambarchas bog'liq. Inklyuziv sinflarda ijobiy hamkorlik, madaniy sezgirlik va psixologik farovonlikka alohida e'tibor qaratiladi. Cummins (2014) o'quvchilarning shaxsiy va madaniy o'zligini tan olish ularning akademik ishonchini oshirishini ta'kidlaydi. Tildan tilga ko'chish, hamkorlikdagi o'rganish va madaniy jihatdan mos materiallardan foydalanish o'quvchilarning sinfga tegishlilik hissini kuchaytiradi. Shu bilan birga, o'qituvchilardan madaniy kompetensiya va moslashuvchanlik talab etiladi.

4. Yordamchi texnologiyalar. Yordamchi texnologiyalar inklyuziv ikkinchi til ta'limining muhim vositasi hisoblanadi. Matnni ovozga aylantirish, ovozni matnga o'girish, ekran o'quvchilari, subtitrlar videolar va moslashtiriladigan raqamli darsliklar o'quvchilarga mustaqil va teng ishtirok etish imkonini beradi (Ok & Rao, 2019). Ushbu texnologiyalar UDL

tamoyillari bilan uyg'un bo'lib, til o'rganishda qulaylik va samaradorlikni oshiradi.

Inklyuziv ta'lim bugungi kunda ikkinchi tilni o'qitishning ajralmas qismiga aylandi. UDL, differensial o'qitish, ijtimoiy-emotsional va madaniy inklyuziya hamda yordamchi texnologiyalar orqali barcha o'quvchilar uchun teng va adolatli ta'lim muhiti yaratiladi. Biroq bu jarayon samarali bo'lishi uchun institutsional qo'llab-quvvatlash, o'qituvchilarni tayyorlash va doimiy tahlil zarur. Inklyuziv til ta'limi nafaqat lingvistik kompetensiyani, balki ijtimoiy adolat va madaniyatlararo tushunishni ham rivojlantiradi.

Foydalingan adabiyotlar ro'yxati

1. Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: Lessons from international experiences. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 6(1), 7–16.
2. CAST. (2018). Universal Design for Learning Guidelines version 2.2. <https://udlguidelines.cast.org>
3. Cummins, J. (2014). Language, power and pedagogy: Bilingual children in the crossfire. *Multilingual Matters*.
4. Eshankulova, L. (2024). Формирование инклюзивной среды на занятиях иностранного языка [Forming an inclusive environment in foreign-language classes]. *Зарубежная лингвистика и лингводидактика*, 2(4), 286–292.

<https://inlibrary.uz/index.php/foreign-linguistics/article/view/67802>

5. Hall, T., Meyer, A., & Rose, D. H. (2012). Universal Design for Learning in the

classroom: Practical applications. Guilford Press.

6. Karimova, M. D. (2025). Технологии обучения в инклюзивной образовательной среде [Teaching technologies in an inclusive learning environment].

Образование, наука и инновационные идеи в мире, 71(6), 108–115.
<https://scientific->

[jl.com/obr/article/view/21895](https://scientific-jl.com/obr/article/view/21895)

7. Musina, S. K., Mukanova, S. K., & Serebryanikova, M. A. (2025). Обучение

иностранному языку в инклюзивной образовательной среде университета [Teaching

foreign language in an inclusive educational environment at university]. Scientific Journal of Pedagogy and Economics, 413(1), 271–283.
<https://doi.org/10.32014/2025.2518.1467.896>

8. Ok, M. W., & Rao, K. (2019). Digital tools for inclusive language education:

Supporting students with disabilities. Intervention in School and Clinic, 55(1), 41–49.

